

Нюп 5 2016

ISSN 0207-6543

УНУТМАЗЛЫКЪ АСКЕР

Багъалы шуёхум! «Сени бек-бек суйген адамынг кимди?» – деп сорса санга биреулен, сен кимни айтырыкъса? Сормасам да, билеме:

– Анам! – дериксе.

– Андан сора уа? – десем, аны да билеме:

– Атам! – дериксе.

Да жокъду дуняда ата бла анадан багъалы адам.

Таулу сабийчикле, къаргъансагъыз: «Атам-анам ёлмесин!» деп да бош къар-

гъанмайсыз да?.. Хау, керти айтханыгъызны билдирир ючюн. Алай къаргъанган тенгигизге ийнанып да андан къаласыз, ётюрюк айтмагъанын билип. Ма аллай бир багъалыды ата-ана бизге, сёз да аллай бир кертиди.

Алайды, балачыкъ! Ана тил, Ата журт деп да бош айтылмагъанды. Ата журту бла ана тилиди адамны адам этген, жашатхан.

Адам не зат ючюн уруш этерге боллукъду – Ата журту ючюн. Ата журтундан багъалы заты жокъду адамны. Ана тил да Ата журтда жашайды.

Бизни Ата журтубузну жокъ этерге деп, душман киргенде жерибизге, атала, жашла да Ата журтубузну къорууларгъа чыкъгъандыла. Не ючюн десенг, адамны Ата журту болмаса, сыйы-намысы да болмай, адамгъа саналмай къалады.

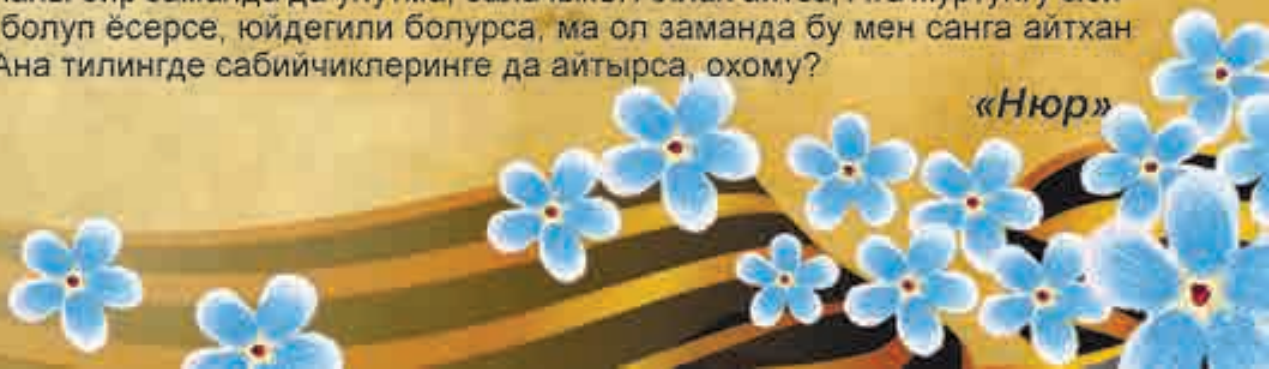
Ма ол урушну атына да Уллу Ата журт уруш дегендиле.

Уллу Ата журт урушда кёп, бек кёп адамыбыз къырылгъанды. Ала не ючюн ёлгендиле – Ата журтубуз ючюн.

Ата журтубузда сабийчикле туууп ёсерле, акъыллы, билимли адамла болурла, бизни да не ючюн ёлгенибизни унутмазла деп турадыла ма бу суратладан къарагъанла.

Сен аланы бир заманда да унутма, балачыкъ. Аллах айтса, Ата журтунгу суйген адам болуп ёсерсе, юдегили болурса, ма ол заманда бу мен санга айтхан затланы Ана тилинде сабийчиклеринге да айтырса, охому?

«Нюр»

МЕНИ УЛЛУ АППАМ

Мени уллу аппам Къулийланы Къайсын урушда жигитча сермешгенди. Кёп кере жаралы болгъанды. Барысындан да бек аны онг аягына тийген окъ къыйнагъанды. «Бу манга урушну «саугъасыды», – деп айтыучу эди.

Ол урушха кетгенде, юйде аны гитче къызчыгъы Жанначыкъ къалгъан эди. Ол, мени аммамды. «Нальчикде биринчи топла атылгъаны эсимдеди», – деп айтычуду.

1945 жылны 9-чу майында уа хар ким да ашыгъып сакълагъан Уллу Хорлам да жетди! Кёчпончюлюкню хатасындан, Къайсынны юй-юрю да халкъ бла бирге ол байрамгъа Орта Азияда тюбеген эди. Сюрюнню къыйынлыгъы халкъны бир заманда да сау болмазлыкъ жарасыды. Бююнлюкде уллу аппамы юйюнде музей ачылыпды. Мени анам Лейля бла аны эгечи Фатима анда ишлейдиле. Мен да ала бла терк-терк барыучыума музейге. Ары келгенле «К. Кулиев. Боевой путь солдата» деген стендни къатында асламыракъ туруучудула. Аны парашютист-десантник болгъанын кёпле билмейдиле, аланы сейир этдирген да, баям, олду.

Ол стенд бла байламлы соруулары болгъанлагъа бир-бирде мен да жууап береме. Хар адам да Уллу Хорламны байрамына къаллай багъа берилгенин, жаланда 9-чу майда угъай, хар заманда да унутмай, эсинде тургъа борчлуду.

Жашууланы Лаура,
Къайсынны туудугъу

КЪУЛИ Къайсын

Тереклени уруп, бююн,
Боранла келмесинле,
Мени биринчи тилегим:
Сабийле ёлмесинле!

Ол толмайын къаллыкъ тилек
Эсе да, айырылмам,
Кесим тургъанда да ёле,
Ол тилегимсиз къалмам.

Къышда жазны эсгермесе,
Терек къышха да тёзмес,
Болмаз затха термилмесенг,
Болур зат да этилмес.

Сабийлери кюл болгъанын
Бир инсан да кёрмесин,
Баласы жангыз бир жанны
Сабийлейин ёлмесин!

Къан болгъанын майны кёпо
Анала кёрмесинле,
Къадаргъа уллу тилегим:
Сабийле ёлмесинле!

ОТАРЛАНЫ Керим

БАХСАН ТАРЫНДА

Бахсан тарында барама. Къаяла
Турадыла, узакъ жолдан жашлары
Къайтырларын сакълагъанча анала.
Ким биледи, не болур сагъышлары?

Ингир жолгъа къарай, тилсиз къаяла
Къайтханлагъамы къууана болурла?
Не уа – къайтмагъанлагъа жарсый, ала
Не сагъышлада жубана болурла?

Мен аны соралмайма къаялагъа.
Къууанч, бушуу да болур жюрекледе.
Эски жырын мурулдай жагъалагъа,
Бахсан сууу ашыгъады тикледе.

Эшитеме аны шууулдауунда
Батырла жырларыны макъамларын.
Эшитеме черекни жырлауунда
Махтаулу жигитлени хапарларын...

КЪУШКЪАНАТ «СУРАТЧЫ»

...Кюнлени биринде аскер бѐлюмге жууаплы борч келди. Ол жууаплы да, кыйын да борч болганын лѐтчикле арсарсыз ангылагъан эдиле. Душман самолѐтланы аэродромларын жокъ этерге эди борч. Алай этер ючюн а, биринчиден, ол аэродромну табаргъа керек эди.

Сынамлы, жигит да лѐтчикни излерге тюшгенде, командир, тизмеге къарай, Байсолтанланы Алимни атын белгиледи.

Алимни къушкъанат илячини, аэродромдан кѐтюрюлюп, бирде булутла башына чыгъады, бирде уа, жерге жууукъ учуп, тегерекни-башны сынчылайды. Биринчи квадрат, экинчиси, ючюнчюсю... Алай аэродромгъа ушагъан зат а эсленмейди. Да былай бла бензинибизни тауусуп кый-

сакъ, аламат болмаз деп, Алим приборлагъа да къарайды. «Къайры тас болганды бу отда кюерик аэродром? Жер тюбюне батып кетмеген эсе...

Аха-а, ма бѐрю уясы! Бусагъат зениткалары итлеча юрюп башларла, жорлу истребителле да къозгъалырла. Бир амал этерге уа керекди...» Алайлай Алимге бир сейир акъыл келди. Бу ишден къаугъасыз, дауурсуз къутулгъан бла къалмай, сурат да табыракъ алыргъа керекди. Алим, тююнлей аэродромну юсюне учуп бара, къанатлары бла къонаргъа белги береди. Душман аэродромну офицерлери уа, кюлюмсюрей, аны ажашып келген сунадыла. «Харип лѐтчик асыры жаш адам болур. Да, охо, къонсун...» Алай оюмлап, Алимни келме кыйдула, от ачмадыла, къаугъа кѐтюрмедиле. Ол угъай эсенг, белгиле берип окъуна башладыла. «Жаш лѐтчикге» болушур умут бла.

Алай Алим къонмады. Алаша учуп келе, ол аэродромну суратха бир жанын алдырды. Жангыдан бурулургъа белги берди. Немислиле уа масхара этип коледиле. Совет лѐтчик къоналмайды, амалсызгъа къалганды дейдиле. Алай Байсолтан улу, аэродромну бирси жанын да алдырып, ызына кете башлагъанда уа, душман офицерле кеслерин «сыртлатханларын» сездиле. Истребителле моторларын гюрюлдете, зениткала жашны ызындан ит жыйынча юрюп тебиредиле. Къызыл жулдузлу илячинчигъа булутланы къалынына ташайып кетди.

Алимни сау-саламат къайтханына тенг жашлары къууандыла, суратларына уа сейир-тамаша эте къарадыла. Аллай таза, аллай шарт сурат-

лагъа ала бу жолгъа дери тюбемеген эдиле.

– Кишилигинги билип, кеслерин къысыб а тургъан болурламы? – деди чамчыладан бири.

– Огъесе саугъа зат этипми бергендиле? – деди бирси уа, суратланы арт жанларына къарай.

– Аперим, Алим! – дегенни айтдыла сынаулу лётчикле окъуна. – Ма, тасхачы десенг, быллай болургъа керекди!

Аскер бѐлюмню таматасы уа кѐп турмай буйрукъ берди. Душман аэродромну жокъ этерге...

Бомба атыучу лётчикле къарапкъарагъынчы хазыр болдула, самолётларына бомбала жюкледиле, бир бири ызындан Балтиканы булутлу кѐгюне чыкъдыла. Женгилкъанат истребителле уа, аланы жаудан сакълар ючюн, ызларындан учдула. Алимни илячинчиги да – аланы алларында.

Душман аэродромну излерге тюшмеди. Ахшы суратланы хайырындан, аны терк тапдыла.

Къара жорлу фашист самолётла кюедиле, жанадыла, атыладыла, чачыладыла, жокъ боладыла. Ленинградчыланы душманлагъа ийген «саугъалары» фашист аэродромну устукку-устукку этдиле...

Ууучлаучула уллу жашырынлыкъда ишлеген аэродром жаланда суратлада къалды. Байсолтанланы Алим алгъан суратлада.

...Алимни Туугъан жери, Ата журту бюгюн, насыплы жашау къурай, жашларын Алимча жигитле болургъа юйретеди. Къушкъанат уланла, сыйлы жерибизни ырахатлыгъын сакълай, тауушдан да терк учхан самолётларына минедиле. Кѐп зат тюрленгенди. Алай кѐкден юлюш алгъан жаш жюрекледен кишилик оту жаннганлай турады.

ЁЛМЕЗЛАНЫ Мурадин

ХОРЛАМ КЮНЮ

Бююн 9-чу Майды.
Бек сыйлыды байрамы.
Мен ёхтемме! Шууулдайды
Деу Журтну да байрагы.

Жай кюн бир ариу тийгенди,
Къууанчлыды хар адам.
Парадда барама мен да,
Къолумдан тутуп аппам.

Деу Хорлам бла къайтханды
Ол. Майдаллары да бар.
Радиобуз да айтханды
Аппамдан сейир хапар.

Ол жигитча сермешгенди,
Тунчугъа уруш отда.
Кёпюбюз чууакъды энди,
Учмай жау самолётла.

Бююн 9-чу Майды.
Эм сыйлыды байрамы.
Мен ёхтемме! Шууулдайды
Деу Журтну да байрагы.

Сур уруш къозгълмай, энди
Жокъ болсун оту, кюлю.
Жаз башы бла келгенди
Хорламны сыйлы Кюню.

БИРИНЧИ ЖИГИТЛИК

Аскер бѣлекни командири, тамата лейтенант, тахсачы Сылпагъарланы Аубекирни кесине чакъырып:

– Сен, жолдаш Сылпагаров, Минскге баргъан чайыр жолну ары жанында элде фашистле бар эселе, билип кел. Агъач ичи жаяу жолчукъну тутуп, мотоцикл бла барлыкъса. Алай, женгил къайталмасанг, кѣкге эки ракета атарса. Чынг алгъа – къызылны, ызындан а – жашилни, – деп, эки ракета берди. – Сен алай этсенг, биз, ол элде фашистле болгъанларын билликбиз да, топладан, миномѣтладан от ачарыкъбыз. Энди, хайда, ашхы жолгъа, – деп, Аубекирни къучакълады.

Командир айтхан элге Аубекир жууукъ барды. Мотоциклни ѳчюлтюп, тауушсуз тюрте, аны бир къалын кѣкенлени ичлеринде жашырды. Автоматын къолуна алып, кѣкенлени ичлери бла бир бийик терекни тюбюне жетип тохтады. Эрлай ол терекге минип, элге къарады. Эл танклы, топлу фашист аскерледен тыкъ-тыкъма эди.

Аубекир: «Энди, ызыма женгил къайтайым да, командириме быланы барын да айтайым, – деп, терекден тюшюп башлагъанлай, чайыр жолдан автомат атылгъан таууш эшитди. Сора, ол таууш чыкъгъан таба къарап: «Арабин, мени кѣрюпмю къойдула?» – деген акъыл кѣлюне келди.

Эслеп къараса, чайыр жолда бир тиширыу ѳлюп, кѣкюрегинден къаны бара, къатында уа эки гитче сабийчик. Эки СС-чи солдат да, эсирип, ары-бери ауа, къолларында да автоматлары.

Аладан узакъ болмай а – юч чархлы немец мотоцикл.

Бу артыкълыкъны кѣргенинде, Аубекирни ачыуу къартыкъгъа сыйырмай, дерт жетдирип кѣл алды да, автоматын къолуна къысып, бауурланып, иги жууукъ барды. Аубекир, автоматындан атып, ол эки фашистни тиширыуу къатында къаплады. Чабып, чайыр жолгъа чыгып, алгъа къызыл, ызы бла жашил ракеталаны кѣкге атды.

Аубекир алайдан терк кетерге керек эди да, ол эки сабийчикни аналарыны кѣкюрегинден айырып, мотоциклни гулласына олтуртду.

Чайыр жол мырдылы жерни юсюне этилгени себепли, хар эки-юч километринден жолну тюбюне бетон быргъыла салынып эдиле. Суу саркъыр ючю.

Аубекир, немец мотоцикл бла сабийлени алып келе, топланы ачы-ачы атылгъан тауушлары эшитди. Ызына бурулуп къараса, бизни топчуларыбыз ол элни атдыра тура эдиле.

Алай тюз фашист аскерни къатындан совет аскер таба къызыуу баргъан мотоциклни кѣрюп, кѣкде учуп айланган «Мессершмитт», аны ызындан сюрдю. Жетип, кѣкден от ачды.

Алай, сабийлени насыплары болур эди, былагъа бир окъ да тиймедди. Самолѣт ызына айланып келирге, Аубекир, ол эки сабийни да алып, жол тюбю быргъыгъа кирип букъду. Алай фашист самолѣт мотоциклын жандырды. Ол кѣкге чыгып баргъан

лай, бизни топчуларыбыз аны урду-
ла. Самолёт, кёкде тютюн эте келип,
узакъ болмай, мырдыгъа тюшюп ча-
чылды.

Аубекир къууанды. Сора, эки са-
бийчикни да къюнуна алып, фашист
самолётну кюйдюрген топчуларыбыз-
гъа келди. Топчулагъа уллу бюсюреу
этди, хапарын да айтды. Топчуладан
сапын алып, сабийчиклени бетчикле-
рин, къолчукъларын жууду. Ач бол-
гъан сабийчиклени ашатып тойдурду.
Аланы уллучугъу жашчыкъ, гитчеги
къызчыкъ эдиле. Жашчыкъ, келген
жолларына къарай:

– Мамы нету, мама ду-ду, мама
там, мамы нету,– деп, анасы ёлген жа-
нына кёргюзтюп тура этди. Бир-бирде
уа, гитче эгешчигин да къюнуна къа-
ты къысып, къычырыкъ этип жиляй
этди. Къарындашчыгъыны жилягъанын

кёрсе, аны сёлеше билмеген эгеш-
чиги да:

– Мама, мама, мама! – деп, къы-
чырыкъ эте этди. Бу гюняхсыз, мугур,
ёксюз сабийлени былай кёргенле-
ринде, бизни топчула кёз жашларын
сюртдюле, жаугъа бютюн дертсин-
диле.

Кёп да турмай, Аубекир экичигин
да аскер бёлегине алып келди. Алай-
дан сабийчиклени «Сабий юйге»
ашырдыла. Бу биринчи жигитлиги этди
тасхачы жаш Аубекирни. Анга «Жигит-
лик ючюн» деген майдал бердиле.

Аубекир фашистле бла Уллу Ата
журт ючюн баргъан къазауатны ал-
лындан ахырына дери ётгенди. Къа-
зауатны Эльба сууну жагъасында
бошагъанды. Талай кере жаралы да
болгъанды. Аны кёкюрегин кёп орден,
майдал жасап турады.

Рафис КОРБАН,
татарлы назмучу

МАЙ

Бир да аламатды май!
Селешеди ол былай:
– Табийгъат, уян, заманды,
Къууансын кырдык, сабан да.

Кийинеди жер омакъ,
Акъ чагъып, жашил жашнап,
Дюн-дуния – сейир жомакъ,
Кюн да – алтыннга ушап.

Хар гюлчюк, чёлчюк жерде
Урлукъчукъ эди алгъа.
Тирилича, май берди
Кюч, къарыу да алагъа.

Терекле, гюлле, хансла
Туудула жарыкъ майда.
Жайылып, жашнап ала,
Ёсерле жашил жайда.

Май аны ючюн былай
Алгъышлыды, тилекли.
Кюн нюрден толуду май,
Къууанчдан а – жорекле.

Кёчюрген
ЁЛМЕЗЛАНЫ Мурадинди

БАЙТУУГЪАНЛАНЫ Исмайыл,
Төбен Чегем

9-чу МАЙ

9-чу Май! Уллу
Хорламны кюнюдю ол!
Кёл кыйынлыкдан толу
Эди анга элтген жол.

Бюгон а – уллу байрам
Жарыта жүреклени!
Къууанама: бек кючлюдю
Энди кыйралым мени!

Эсгереди кыйралым
Урушда кългъанланы.
Биз а жигитликлерин
Унутмабыз аланы.

– Ана, гитче заманыбызда биз чыпчыкъла эдик да?

– Хау, – дедим.

– Сора, уучу садакъ атханда, биз адамла болуп къалгъанбызда?

– Алайды, – деп сейирсиндим.

– Сора сен мени къайда тапханса?

– Картоф бахчада...

– Мени къаллай кийимим бар эди?

– Сеними?.. Акъ жыйрыкъчыгъынг, къызыл чурукъчукларынг, акъ жаулукъчугъунг...

– Къайдадыла да ала?

– Эски болуп къалгъандыла...

– Ы-ы, и-и!

– Жияма, ала шендю санга гитче боллукъ эдиле.

– Кёрюрге сюеме!

Излеген кибик этдим.

– Мени уа къайда тапханса? – деди жашчыкъ да.

– Сени уа – хобустада...

– Алай гитчечикми эдим?! Ма быллай гитче адамчыкъмы эдим? – деп, жашчыкъ бармакчыгъын кёргюзтдю...

– Мени кийимчиклерим а къаллайла эдиле?..

– Акъ келекчигинг, къара кенчекчигинг, кек чурукъчукларынг...

– Ала уа къайдадыла?

– Эски болгъандыла, – дедим. Жашчыкъ да мудах болду. Сора бир кесекден сорду:

– Ританы уа къайда тапханса?

Анам, мени къайда

тапханса ?

Ахматланы Сафарият

– Жолоучула, жолда бара, тас этген эдиле да, жолда тапханма.

Сора, Рита да манга кьошулуп, экибиз да кюлдюк.

– Алгъа кимни тапханса?

– Ританы, артда – Мусаны, андан сора уа... сени...

...Сабийле, мени кьоюп, ушакъны кеслери бардырадыла. Мен а, адырла жууа, алагъа тынгылайма.

– Эшитемисе, Муська! Башха анняла, келип, бизни: «Эришичикледиле», – деп, алмай кетгендиле. Бизни ання уа: «Ой, нечик ариучукъладыла, игичикледиле, была меникичикле болсунла!» – деп, кьоюнуна алып кетгенди.

– Ыхы, – деди Мусачыкъ, – бизни быллай игичикле болгъаныбызны анабыз бир къаргъанлай биллип кьойгъанды...

– Муська, а Муська, эшитемисе? Биз анняны айтханын этмесек, ол бизни артха элтипми кьоаярыкъды?

– Угъай, мен энди хобустагъа сыйынырыкъ туюлме. Уллу болгъанма, – деди Мусачыкъ.

Рита бла мен кюлдюк. Сора мен, Мусачыкъны башын сылай, сордум:

– Сизни башха ана алса сюемисиз?

– Угъа-ай!.. Сен алгъанса да-а! – дедиле экиси да.

– Охо-охо, кьоркъмагъыз! Мен сизни кишиге да берлик туюлме!

Экиси да манга кьысыладыла.

Казым
Бешик
жыр

Эл алпы таулагъа
Ай тийгенди, балам,
Таула да жукълайдыла,
Жукъла энди, балам!

Бузоу, гылычукъ да
Жукълап къалгъандыла.
Дуния жарыгъымса,
Тынч жукълачы, балам!

Тауукъ балачыкъла
Жукълап къалгъандыла.
Жияма, кез гинжим,
Жукъла, ариу балам!

Уллу болуп, бизни
Сен къууандырырса.
Жукъла, кез жарыгъым,
Сен киши болурса!

Жат, акъ къозучугъум,
Жарсыма, тынч жукъла.
Дайым кенг болсунла
Сенден къыйынлыкъла!..

Чабакъгъа – тенгиз кенг,
Дуния санга алай
Кенг болсун, ийнагъым,
Жукълачы, жиямай!

Жукъла, татлы балам,
Мен къорунг болайым!
Ачыуунгу кёрмей,
Къууана турайым!

1910, Мекка

Хурметли окъуучуларыбыз!

Устазланы тилеклерине кере, «Нюр» журналны редакциясы, 5-чи китапдан башлап, малкъар жазычуланы суратларын басмапап башлайды. Аланы, рамагъа салып, малкъар тил бла адабият кабинетлени кереклисина жарашдырыргъа тийишлиди.

Кязим
(1859-1945)

B. G. 94

Ежемесячная литературно-художественная
журналиста детей
«ИВР» («Свет») № 5-2016 г.

Выходит
с января 1982 года
На болгарском языке

Учредители:
Госком КБР по печати и массовым
коммуникациям,
Общероссийский орган власти
«Союз писателей КБР»

Главный редактор
А. САБАШЧЕВА

Редаксовет:
С. АХМАТОВА
И. АКИЕВОВА
М. БЕШИНАЕВ
А. БЕГНОВ
Т. БИТТИРОВА
Ж. ГУБЕВ
М. ОЛЬМЕЗОВ
А. МИНАЕВА

Художественный редактор
М. ОРАКОВА

Оформление
И. АКИЕВОВОЙ

Портрет Касима Метиева
худ. Б. Гудинаев

Свидетельство о регистрации
ПВ № 19/07 - 00102 от 24.12.2014 г.
Управление Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий и
массовых коммуникаций по КБР

Подписано в печать
12.05.2016 г.

Выход в свет

30.05.2016 г.

Формат 60x90 1/8

Бумага мелованная

Гарантируемая литературная

журналистная рубрикация

Печать офсетная

Усл. кр.-отт. 8

Усл. печ. л. 2

Уч.-изд. л. 2,7

Тираж 1500 экз.

Заказ № 315

Индикс 73908

Стоимость одного номера по

подписке через ФГУП «Почта

Россия» - 13,19 руб.

за 6 месяцев - 79,14 руб.

В розницу - цена

свободная.

Адрес редакции: 360017,

г. Нальчик, пр. Ленина, 5.

Тел.: 42-37-27; 42-14-19.

Адрес издателя: 360017,

г. Нальчик, пр. Ленина, 5.

ГКУ «КТО СМИ КБР».

Дом печати.

Отпечатано в типографии

ООО «Печатный двор»

360030, КБР, г. Нальчик,

ул. Калижского, 1

printhouse07@gmail.com

Тел.: 74-11-33

